

Simona NEGRU
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

Portrete de mari cântăreți bănățeni (II)

Abstract: (Portraits of great singers from Banat (II)) "Aca de Barbu was a woman of rare distinction, doubled by an extraordinary work force, at the same time by a disturbing generosity, in accordance with an unbridled passion to identify herself with everything that means beauty of the song [...] Aca de Barbu had a voice of a rare quality, with a volume of a shocking dramatism, not to mention the vocal technique, truly exceptional! She played the soprano roles and mezzosoprano roles with equal ease [...] a great opera singer, a true singing teacher and a musician of ardent patriotism" – these are the valences attributed to the personality of Aca de Barbu, by the musicologist Doru Popovici, in some excerpts from the Preface of the monograph written by the musician Corneliu Buescu. To complete this portrait, we would add the fact that Aca de Barbu assumed the leadership of the National Opera in Timișoara, from its establishment until 1956. This aspect seems all the more relevant in the context in which this year, the Romanian National Opera in Timișoara celebrated its 75th anniversary since inauguration with *Aida* by Giuseppe Verdi, on April 27, 1947. An extraordinary step forward for the Banat culture and not only, that Aca de Barbu achieved through an extraordinary will and selflessness.

Keywords: *Aca de Barbu, Traian Grosavescu, Romanian National Opera Timișoara, Aida, Giuseppe Verdi.*

Rezumat: „Aca de Barbu a fost o femeie de o distincție rară, dublată de o putere de muncă ieșită din comun, totodată de o tulburătoare generozitate, în concordanță cu o pasiune nestăvilă de a se identifica cu tot ceea ce semnifică frumusețea cântecului [...] Aca de Barbu a avut o voce de o aleasă calitate și cu un volum de un dramatism cutremurător, nemaivorbind de tehnica vocală, întradevăr excepțională! A interpretat cu aceeași ușurință și rolurile de sopran și rolurile de mezzo-sopran [...] mare cântăreață, autentică profesoară și muziciană de un patriotism ardent” sunt valențele atribuite personalității Acai de Barbu, de muzicologul Doru Popovici, în câteva fragmente spicuite din Prefața monografiei realizate de muzicianul Corneliu Buescu. Pentru a întregi acest portret, am adăuga faptul că Aca de Barbu și-a asumat conducerea Operei Naționale din Timișoara, de la înființarea acesteia până în anul 1954. Acest aspect ne apare cu atât mai relevant în contextul în care anul acesta Opera Națională Română din Timișoara a împlinit 75 de ani de ființare de la deschiderea porților cu spectacolul *Aida* de Giuseppe Verdi, pe 27 aprilie 1947. Un pas extraordinar pentru cultura bănățeană și nu numai, pe care l-a realizat printr-o voință și abnegație extraordinare – Aca de Barbu.

Cuvinte-cheie: *Aca de Barbu, Traian Grosavescu, Opera Națională Română Timișoara, Aida, Giuseppe Verdi*

Nu este ușor de realizat portretul unei personalități de o asemenea anvergură, așa cum este Aca de Barbu, dat fiind faptul că s-au păstrat, din păcate, mult prea puține date despre această mare doamnă a muzicii de operă. Suntem văduviți de plăcerea de a-i asculta vocea și interpretările, întrucât, din cele cunoscute până în prezent, nu s-a păstrat nicio înregistrare cu vocea sa. Există însă, câteva mărturii și consemnări ale contemporanilor săi, cuprinse în cartea monografică a lui Corneliu Buescu și în portretul realizat de muzicologul Doru Popovici. Pe aceste scrieri, în principal, precum și pe datele cuprinse în broșura aniversară, elaborată la împlinirea unui deceniu de activitate a Operei din Timișoara, dar și pe cele din cele două monografii ale Operei timișorene, semnate de muzicolog Rodica Giurgiu și muzicolog Anca Florea, se bazează eseul de față.

Aca de Barbu în rolul Maddalena din "Rigoletto" - Hamburg, 1914

Aurora (Aca) de Barbu s-a născut la Sighișoara, pe 31 iulie 1893, într-o familie cu origini culturale și politice de seamă în acele vremuri. Educația muzicală a viitoarei artiste a început în copilărie, la vârsta de șase ani, cu studiul pianului. Pregătirea vocală este legată de Conservatorul maghiar din Târgu Mureș, unde au predat, la vremea respectivă, profesori de la Universitățile de Muzică din Budapesta și Viena. Acest fapt i-a oferit șansa de a-și desăvârși măiestria tehnico-interpretativă la Academia Imperială de Muzică și Artele spectacolului din Viena, unde a studiat arta cântului cu Filip Forsten, profesor de origine finlandeză.

Traseul artistic al Acăi de Barbu a început cu stagiunea 1914-1915, la Opera din Hamburg, unde a fost angajată ca solistă de operetă, iar, apoi, după un scurt periplu pe

la Teatrele din Teplitz-Schönau și Brünn (Brno), unde s-a bucurat de succes, a continuat cu un angajament la Carlstheater din Viena, în anul 1919, care i-a adus și consacrarea definitivă, ca fiind una dintre cele mai talentate și hărăuite interprete lirice.

Perioada de maturizare artistică la Opera Română din Cluj-Napoca

După făurirea României Mari, a revenit în țară, unde a debutat la Opera din Cluj-Napoca, cu totul neprevăzut, pentru a salva un spectacol-premieră de *Cavalleria Rusticana*. Întâmplarea a fost relatată de dirijorul Jean Bobescu, citat de Doru Popovici, în portretul pe care, cu un vădit și profund atașament emoțional, i-l dedică mării soprane:

„Aca de Barbu nici n-a mai apucat să spună că acceptă că noi (maestrul Jean Bobescu și directorul de atunci al Operei din Cluj-Napoca, Constantin Pavel – n.n) ne-am repezit ca ulii, am dus-o pe sus într-o sală de repetiții și am început să lucrăm rolul... Aca știa ceva, iar ce știa, știa bine. Mi-am făcut calculele necesare, mi-am însemnat pasajele unde cântăreața nu se simțea prea stăpână pe rol, ca să știu cum și unde să intervin mai eficient și mi-am spus că putem încerca această soluție, demnă de cea mai veritabilă operetă vieneză. [...] De data aceasta era o adevărată aventură ce făceam, era periculos, nu pot spune, dar Aca de Barbu mi-a inspirat încredere, iar vocea ei, acolo unde se simțea în larg, dovedea o muzicalitate remarcabilă. [...] Poseda un glas senzual, conducea și se lăsa condusă la rândul ei de întreg ansamblul. Simțea nuanțele fine, se declanșa cu fermitate și claritate la pasajele de coloratură, ataca simplu, cu precizie și nu trena la cadențe”(Popovici, Doru, 1974, p. 134-135)

Ca urmare a succesului cu care a fost primită de publicul clujean, Aca de Barbu a renunțat la contractul de la Viena și a fost angajată la Opera din Cluj-Napoca, unde timp de nouă ani a cântat toate rolurile titulare importante din creația de operă, de la Mozart la veriști, dar și din creația autohtonă de gen.

Doru Popovici scria că perioada în care a fost solistă la Cluj a fost perioada de maturizare vocală și interpretativă a Acai de Barbu:

„Vocea ei se cristalizase în chip sublim, reliefând un ambitus rar întâlnit, de la acel sol de contra-alto până la do, chiar do diez al sopranelor lirice. Poseda un timbru dramatic. Acutele-i răsunau cutremurător, registrul grav era senzual, cu rezonanțe multiple, iar în cel mediu își făceau cuiburi o „risipă de luceferi”... Cânta cu aceeași ușurință rolurile de mezzo ca și cele de sopran. A fost într-adevăr, un fenomen vacal... Și la toate acestea, se adăuga o inteligență extraordinară!” (Popovici, Doru, 1974, p. 136 -137)

Cuplul solistic ideal Aca de Barbu – Traian Grosavescu

Din perioada clujeană, reținem relația specială, atât pe plan profesional, cât și în plan personal, pe care a avut-o cu tenorul Traian Grosavescu:

„Cu Aca de Barbu în Cio-cio-san și în Tosca, Grozăvescu, înainte de a fi părăsit Clujul, realizase un cuplu ideal de îndrăgostiți. Vocea ei puternică, clară, cu sonorități ample, cu dicțiunea ei perfectă, reminișcență din activitatea ei operetistică de la Viena, sublinia edulcurările pasionale ale îndrăgostitului, se subsuma în palpitul exaltat al acestuia, creând o ambianță de efuziuni sentimentale copleșitoare și dând rolurilor o notă de veridicitate până la transferul în oraș a impresiei unui amor real între cei doi parteneri foarte tineri atunci...”,

scria Horia Stanca în „Fragmentarium clujean”, citat de Corneliu Buescu. (Buescu, Corneliu, 1991, p.54)

„Duetele cu Grozavescu atingeau nivelul celor mai strălucite interpretări din câte am cunoscut și am regretat mult când această mare cântăreață și excelentă colegă a fost transferată la București – scria Jean Bobescu, citat de Doru Popovici. Ne-am reîntâlnit însă, ca profesori, la Conservatorul „Ciprian Porumbescu”, la clasa de operă, unde deținea cursul de regie și unde eu mă ocupam de interpretare”. (Popovici, Doru, 1974, p.135)

Aca de Barbu îl considera pe Traian Grosavescu, partenerul de scenă ideal, de care o lega o profundă prietenie. Erau apreciați nu doar de publicul din Cluj sau București, ci și de marii muzicieni ai timpului: Alfred Alessandrescu, George Georgescu, Mihail Jora sau Jean Bobescu care scria: „Nu-mi amintesc un duo mai echilibrat ca al lor... [...] Aca de Barbu și Traian Grosavescu n-au fost nume de clipă... ci de vecie!” (Popovici, Doru, 1974, p.135)

Perioada bucureșteană

În anul 1932, ca urmare a unor neînțelegeri cu noua conducere a Operei din Cluj-Napoca, a fost transferată la Opera din București. În capitală, a cântat alături de cei mai mari soliști ai vremii, sub bagheta unor renumiți dirijori, precum George Enescu, George Georgescu, Ionel Perlea, Alfred Alessandrescu, Jean Bobescu, Ezio Massini și mulți alții, întruchipând cele mai dificile roluri din repertoriul de operă de la *Fidelio* de Beethoven și *Ebreea* de Halevy la Wagner, *Tristan și Isolda*, *Tannhäuser* și *Amurgul zeilor*. Victor Eftimiu scria de spre Aca de Barbu următoarele:

„Doamna Aca de Barbu este, incontestabil, cea mai mare cântăreață de azi a românilor. O voce de un volum și o mlădiere neobișnuită, un joc de scenă pe care puține actrițe de dramă îl posedă fac din fruntașa operei de stat din Cluj o artistă lirică de importanță mondială”. (Popovici, Doru, 1974, p.148)

În ciuda succesului său, la data de 1 septembrie 1945, este pensionată înainte de vreme (cu 7 ani înaintea vârstei de pensionare obișnuite pentru o cântăreață de operă), în mod inexplicabil și nedrept, pe motiv de „incapacitate, scădere vădită de talent, de memorie și infirmitate”, în baza unei legi speciale cu valabilitate de 30 de zile. În urma

scrisorii adresate de soprană Președintelui Consiliului de Miniștrii, a fost reangajată la Opera din București tot în anul 1945, pentru o perioadă de câteva luni, în care nu i s-a oferit nimic de cântat și apoi, transferată la Opera din Timișoara, care la vremea respectivă, era doar în faza de proiect. Probabil, i-a fost menit Acai de Barbu, să fie cea care reușește să ducă la capăt un proiect de o asemenea anvergură și importanță – crearea unei instituții lirice la Timișoara –, căci avea tenacitatea, voința, dedicarea, forța și puterea de muncă și de sacrificiu necesare.

„Opera noastră e o realitate!” (Buescu, Corneliu, 1991, p. 110)

Înființarea unei opere în capitala Banatului fusese visul de tinerețe pe care Aca de Barbu l-a împărtășit cu partenerul de scenă și prietenul ei, tenorul Traian Grosavescu. Acest aspect este relatat în jurnalul intim al artistei.

Astfel, conform însemnărilor ei, Aca de Barbu, în perioada în care era solistă a Operei din Cluj, a venit la Timișoara, împreună cu Traian Grosavescu, pentru a susține un recital. Succesul a fost răsunător și timișorenii au organizat un banchet în onoarea lor. „Atunci am văzut eu Timișoara pentru întâia oară și am îndrăgit-o”. Și, tot atunci, hotărâseră amândoi să înființeze, cu banii pe care aveau să-i câștige în străinătate, o operă românească la Timișoara, pentru Banat. Din păcate, tenorul Traian Grosavescu s-a stins înainte de a-și vedea visul împlinit, însă Aca de Barbu a continuat să lupte pentru realizarea lui.

Clădirea Teatrului Franz Josef (cu fațada inițială care a fost distrusă de incendii), în care, începând din 1946, își desfășoară activitatea Opera Națională Română din Timișoara

„Istoria Operei (din Timișoara – n.n) a fost prefațată, scrie muzicologul Anca Florea, de stagiunile susținute între anii 1940-1945, de către Opera Română din Cluj, aflată în refugiu la Timișoara din cauza problemelor generate de război și de Tratatul de la Viena [...] O asemenea infuzie de mare muzică a creat o adevărată „dependență” a publicului de genul operei, de vocile frumoase și, în general, de spectacolele lirice”.(Florea, Anca, 2007, p. 11)

La 30 martie 1946, M.S. Regele Mihai I al României a semnat decretul de înființare a Operei din Timișoara, iar pe 27 aprilie 1947, Opera Română din Timișoara își deschidea porțile cu opera *Aida* de Giuseppe Verdi, grație efortului uriaș al Acai de Barbu, care a fost numită primul director al nou înființatei instituții.

Primii zece ani au fost cei mai dificili și decisivi în consolidarea instituției, au fost anii în care s-a format un colectiv artistic și administrativ al Operei, avându-i la conducere pe Aca de Barbu, în dublă ipostază de director general și regizor și pe Traian Nicolau, ca director artistic, dar și anii în care acest colectiv a muncit cu fervoare la constituirea unui repertoriu adecvat. În cea de-a doua stagiune, s-au realizat opt premiere, spectacole de balet și concerte ale orchestrei.

„Așa s-a muncit la operă – își amintea Aca de Barbu în jurnalul său – cu perseverență și cu tenacitate, astfel încât în a patra stagiune, am prezentat douăzeci de premiere, socotind și piesele jucate la studioul operei, unde dădeam reprezentații de două ori pe săptămână, iar în zilele de relache, pe scena mare...” (Popovici, Doru, 1974, p. 153)

Aca de Barbu s-a retras din viața solistică în anii 1950, cu opera *Tosca* de Giacomo Puccini, interpretând magistral rolul titular, Floria Tosca. De altfel, pe scena operei din Timișoara, a cântat îndeosebi *Tosca* și *Cavalleria rusticana* de Pietro Mascagni. După retragerea de pe scenă, a continuat să regizeze spectacole și să-și asume rolul de director.

A condus Opera din Timișoara timp de 8 ani, din anul 1946 până în anul 1954, când a fost din nou umilită, din cauza originii „nesănătoase”, interzicându-i-se să intre în clădirea Operei. A fost transferată la catedra de regie și operă a Conservatorului „Ciprian Porumbescu” din București.

Ultimii ani i-a dedicat regiei, punând în scenă capodopere din creația verdiană și pucciniană. Concepțiile sale regizorale se bazau, în primul rând, pe o înțelegere profundă a partiturii. Referindu-se la opera din Cluj, Aca de Barbu spunea:

„Era într-adevăr un teatru muzical, o osmoză fină între scenă și limbajul sonor, fără exagerările regizorale ale unor contemporani care nu pornesc de la semnificațiile partiturii, ci caută să se servească de o idee, pentru a se pune pe ei în prim-plan, în loc să servească mesajul, în loc să transforme opera într-un autentic și emoționant mijloc de educație patriotică”. (Popovici, Doru, 1974, p.146)

Cu altă ocazie, referindu-se la învățământul muzical vienez, afirma:

„Numai prin prisma muzicii se putea tălmăci aspectul scenic! Remarc cu părere de rău că azi sensurile muzicale sunt adesea sacrificate, pentru a se contura o viziune regizorală cât mai originală. Ori, după părerea mea, sub acest raport se greșește enorm. Oare sunt eu demodată?” (Popovici, Doru, 1974, p.127)

Dacă am putea să-i oferim un răspuns azi, i-am spune probabil, că este mai ancorată în actualitate ca niciodată!

Dincolo de interpreta și muziciana desăvârșită, de regizoarea care a excelat în realizarea multor spectacole, numele Acăi de Barbu este indisolubil legat de Înființarea Operei Române din Timișoara, care numără în acest an, 75 de stagiuni.

La spectacolul inaugural, Aca de Barbu s-a adresat publicului cu următoarele cuvinte:

„Iată, visul nostru este împlinit! Se deschid porțile acestui așezământ de artă lirică pentru a răspândi ca un far luminos arta cântului și a muzicii - citadelă culturală într-o provincie atât de înfrățită cu muzica și poezia. În acest Banat, care prin tradițiile lui este îndreptățit a avea o operă proprie, aici, în țara cântului, unde de veacuri răsună melodiile duioase ale doinei românești...” (Buescu, Corneliu, 1991, p.110)

Coperta broșurii aniversare a primului deceniu de activitate

La aniversarea primului deceniu de existență a Operei Române din Timișoara, Aca de Barbu spunea: „Am funcționat la Opera de Stat din Timișoara mai bine de opt ani, în calitate de directoare, de la înființarea acestei instituții noi de artă, din iunie 1946 și până în noiembrie 1954. Sub ochii mei s-a născut și s-a dezvoltat această instituție, care rămâne pentru totdeauna legată de sufletul meu. Cu recunoștință mă gândesc la toți aceia care au contribuit cu munca și priceperea lor, la ridicarea operei din Timișoara. În acești opt ani, am avut parte de bucurii și succese – și de multe decepții. – Totuși, cea mai deplină satisfacție o dă, peste toate întâmplările vieții omului, sentimentul înălțător și reconfortant al datoriei împlinite. S-a clădit o instituție nouă de artă în patria noastră dragă, care, în slujba poporului își va îndeplini misiunea pentru care a fost creată. Fie ca această operă să cunoască prosperitate și succese mereu crescânde, ajungând la cele mai înalte culmi ale valorii artistice.” (Broșura aniversară, 1947-1957, p. 20)

Aca de Barbu s-a stins în anul următor, pe 21 martie 1958, la București. A lăsat în urma sa, o instituție de cultură și artă care, așa cum și-a dorit, a purtat și va purta cu cinste, numele capitalei Banatului, în Europa și în lume și a contribuit, în mod decisiv, la educarea și, totodată, la delectarea a generații de melomani care i-au trecut pragul. Pentru toate acestea, pe care le datorăm stradanilor și viziunii sale temerare, se cuvine s-o omagiem cu recunoștință întru veșnicie!

Bibliografie:

- *** Broșura aniversară, Opera de Stat Timișoara. Zece ani de activitate. 1947-1957
Buescu, Corneliu, *Aca de Barbu*, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, București, 1991
Florea, Anca, *Opera da capo...*, Editura D&C, București, 2007
Popovici, Doru, *Aca de Barbu*, apud *Portrete și autoportrete. Cântăreți români*. Carte îngrijită de Dan Smântânescu, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, 1974, pp. 119-158